

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

БОНДАРЕНКО А.О.

студентка,

Науковий керівник: Маланчук П.М.

доцент,

Навчально-науковий інститут права

Сумського державного університету

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ У КРЕДИТНО-БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ У ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ

Тема злочинів у сфері кредитних відносин в історичному аспекті представляє собою інтерес, в першу чергу, як дослідження явищ розвитку боротьби зі злочинами у кредитно-банківській сфері та її правового закріплення. Дослідженням злочинності у банківській сфері, приділяли увагу в своїх працях С. М. Андросов, В. Н. Бурлаков, О. П. Бушан, Л. Г. Рябкота, В. Д. Поливанюк, Р. Л. Степанюк, С. С. Чернявський, В. В. Хилюта та інші, проте ряд питань, зокрема історичних розвиток відповідальності за дані злочини не знайшли свого належного висвітлення.

Метою дослідження є систематизувати наукові підходи до встановлення відповідальності за злочини у кредитно-банківській сфері, здійснити періодизацію даних злочинів у їх історичному розвитку.

Першим етапом слід визнати період існування Київської Русі. У пам'ятках кримінального права давніх часів Київської Русі ми не знаходимо злочинів, які названі в чинному Кримінальному кодексі як «незаконне отримання кредиту» і т.ін. Тим не менш аналіз законодавства минулого дозволяє з упевненістю сказати, що вже тоді в суспільстві існувало усвідомлення необхідності криміналізації діянь, що посягають на кредитно-банківські відносини.

У найважливішій пам'ятці давньоруського права Руській Правді (короткої редакції, текст за Академічним списком) є вказівка на відповідальність у разі невиконання умов позики: «якщо де буде позов до кого-небудь про сплату позики, то йти йому на судовий розгляд при дванадцяти свідках. І якщо виявиться, що боржник зловмисно не віддавав його гроші, як слід було за умовою, то з нього стягується три гривні штрафу» [6, с. 217].

У Поширеній редакції Руської Правди (текст за Троїцьким списком) є вказівка, що «якщо кредитор вимагатиме сплати боргу, а боржник почне пручатися, то позикодавець зобов'язаний представити свідків, які підуть до присяги, і якщо він полуже, що не дав йому кун за багато років, то платити йому за образу (злочин) три гривні». Наслідки для «купця, який взяв товар чи гроші в кредит, які він або проп'є або програє, або зіпсує по дурості», такі, що «довірителі вчинять з ним як їм завгодно; хочуть, чекають, хочуть – продадуть

у рабство, на те їх воля». Крім цих норм у Поширеній редакції Руської правди є норми за такі випадки обману та зловживання довірою, як тривале неповернення боргу (ст. 47), отримання шляхом обману грошей, поєднане з переховуванням в іншій землі, при цьому людина, яка вчинила таке діяння, не могла користуватися довірою, так само, як і злодій (тать) [6, с. 259].

Другим етапом розвитку відповідальності за злочини у кредитно-банківській сфері слід визнати період Русько-Литовської доби. Як слушно вказує О.О. Шевченко: «...найбільшим здобутком у процесі систематизації права у Великому князівстві Литовському, частиною якого була більшість тогочасної території України, стало укладання в XVI ст. трьох Литовських статутів» [2, с. 61] Зокрема, згідно з Старим Литовським статутом, боржник по-різному відповідав залежно від відсутності або наявності злої волі: несплата боргу в результаті нещасного випадку («загубить товар нехитро, утоне, або згорить, або рать возьметь») тягла лише обов'язок повернути борг у розстрочку без відсотків, якщо ж несплата походила з вини боржника («проплет або іншим яким безумством погубить товар»), Статут безальтернативно пропонував позбавити винного свободи і віддати позивачеві в холопи до відпрацювання боргу.

У другому Литовському статуті у ст. 58, вперше з'являється термін «шахрай» («А шахраєві та ж кара, що й татю»). Більшість дослідників вважають, що саме ст. 58 Статуту вперше проводить відмінність між татьбой (крадіжкою) і шахрайством. Дійсно, в цій же статті поряд з шахраєм згадується «оманщик», тобто обманщик. («А хто на оманщике стягне і доведуть на нього, іно у ищен як пропав. А оманщика, як його приведуть, іно його біти кнутьем»).

Третій Литовський статут містив докладні описи різних складів злочинів, в тому числі майнових, де йдеться і про караність порушень кредиторських зобов'язань. Виділяючи такого роду діяння як злочинні третій Литовський статут містив норми, присвячені питанням процесуального характеру, а також питанням цивільно-правової та адміністративної відповідальності [2, с. 64].

Наступний етап розвитку правової думки щодо відповідальності за злочини у кредитно-банківській сфері пов'язаний з перебуванням України у складі Російської імперії. У середині XIX ст. законодавцю вдалося визначитися з основними видами злочинів і відобразити в більш досконалій формі – в Уложенні про покарання кримінальні та виправні Російської імперії 1845 року. Його розділи «Про порушення статутів торговельних», «Про злочини і проступки проти власності приватних осіб», «Про злочини і проступки проти майна і доходів скарбниці» включали норми, спрямовані на захист сфери банківської діяльності від злочинних посягань (неправильних і зловмисних дій у взятті позик, видачі вкладів; втрати бланків; порушення таємниці вкладів. Саме тут були закладені основні законодавчі конструкції про відповідальність за злочини в сфері банківських відносин, які знайшли певне відображення і в чинному Кримінальному кодексі України. Шахрайством в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 р., визнавалося всяке за допомогою будь-якого обману вчинене викрадення чужих речей, грошей або іншого майна (ст. 1665) [4].

Наступним етапом слід вважати період перебування України у складі СРСР до отримання Україною незалежності. Як слушно вказує

В.П. Мазуренко: «радянське кримінальне законодавство з перших років свого існування пішло по шляху значного звуження можливих сфер приватнопідприємницької діяльності. Не було спеціальних норм, спрямованих на забезпечення належної поведінки боржників» [5, с. 190]. Однак справедливості заради треба визнати, що в радянську епоху в подібних нормах не було скільки-небудь помітної потреби.

Що ж стосується, наприклад, поняття шахрайства, то в Кримінальному кодексі УРСР 1922 р. відповідальність за нього передбачалася у ст. 187. Під шахрайством малося на увазі отримання з корисливою метою майна чи права на майно шляхом зловживання довірою або обману. Обманом вважалося як повідомлення неправдивих відомостей, так і свідоме приховування обставин, повідомлення про які було обов'язковим.

У Кримінальному кодексі УРСР 1927 р. порівняно з КК 1922 р. суттєво змінився склад шахрайства. Воно визначалося як зловживання довірою або обман для отримання майна чи права на майно або інших особистих вигод (ст. 169 КК) [1, с. 146].

Кримінальний кодекс УРСР 1960 р. у початковій редакції не мав у своєму складі статей, які нами досліджуються. Щодо осіб, які заволоділи кредитами, що надавались державними банками, застосовувалися статті про розкрадання, в тому числі застосовувалася і стаття про шахрайство.

Наступним етапом слід визначити період з початку незалежності України до наших днів. Зародження ринкових відносин, виникнення і бурхливий розвиток банківської системи на початку 90-х років призвело до виникнення ситуацій, коли підприємства, організації, фізичні особи стали присвоювати (не повертати) видані комерційними банками позики, що обумовило необхідність внесення змін до кримінального законодавства відповідно до потреб часу.

З середини 90-х років по 2001 рік злочинні посягання в кредитно-банківській сфері за кримінально-правовою ознакою кваліфікували залежно від обставин за статтями різних глав КК України 1960 р. з відповідними змінами: це і інші злочини проти держави: «Виготовлення або збут підроблених грошей або цінних паперів» (ст. 79); «Порушення правил про валютні операції» (ст. 80); «Приховування валютної виручки» (ст. 80¹) і злочини проти державної і колективної власності: «Розкрадання державного або колективного майна шляхом шахрайства» (ст. 83); «Розкрадання державного або колективного майна шляхом привласнення, розтрати або зловживання службовим становищем» (ст. 84); «Розкрадання державного або колективного майна в особливо великих розмірах» (ст. 86¹), і господарські злочини: «Фіктивне підприємництво» (ст. 148⁴); «Шахрайство з фінансовими ресурсами» (ст. 148⁵); «Приховування банкрутства» (ст. 156²); «Фіктивне банкрутство» (ст. 156³) і інші глави КК [3].

Зроблений аналіз історичного розвитку відповідальності за злочини в сфері банківських відносин дає можливість однозначно сказати, що саме тут були закладені основні законодавчі конструкції, які знайшли певне відображення і в чинному Кримінальному кодексі України 2001 р.

Список використаних джерел:

1. Гулич н. м. відповідальність за злочини у фінансово-кредитній сфері держави та боротьба з організованою злочинністю у цій сфері // Наукові праці МАУП, 2010, вип. 4(27), с. 145–150.

2. Історія українського права: Навч. посіб. / За ред. проф. О.О. Шевченка. – К.: Олан, 2001. – 214 с.
3. Кримінальний кодекс УРСР, затверджений Законом від 28.12.1960 року // Електронний ресурс: www.zakon.rada.gov.ua
4. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. Уголовное уложение: Закон: Документы. – Пг. : Воен. тип. Императрицы Екатерины Великой, 1916. – С. 3–4.
5. Мазуренко В. П. Боротьба із злочинами у банківській діяльності [Електронний ресурс] / В. П. Мазуренко, Є. М. Бондар // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2010. – № 4 (8). – С. 188–195.
6. Руська правда: Коротка і Поширена редакції / Хрестоматія з історії держави і права / за ред. А.С. Чайковського: у 3-х кн. Кн. 1 – К.: 2000 – 380 с.

Груба М.С.

студентка,

Науковий керівник: Гаджисєва Ш.Н.

кандидат юридичних наук, викладач,

Запорізький національний університет

ПОНЯТТЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ

Визначення поняття адміністративного примусу передбачене у Кодексі про адміністративне судочинство та у науковій літературі.

Заходи адміністративного примусу – це встановлені законом процесуальні дії, що застосовуються до осіб, які порушують встановлені у суді правила або протиправно перешкоджають здійсненню адміністративного судочинства [1].

Заходи процесуального примусу в адміністративному процесі – це способи примусового впливу на учасників процесу з метою забезпечення повного, об'єктивного та неупередженого вирішення адміністративних справ, а також підтримання певного порядку під час їх розгляду [2].

Застосування заходів процесуального примусу пов'язане з обмеженням особистої свободи і волі громадян – привід, доставлення, адміністративне затримання; вилученням речей і документів, майна; вимогою припинення неправомірних дій; відстороненням водіїв від керування транспортними засобами тощо. Тобто застосування примусу зачіпає суттєві особисті та майнові права громадян. Тому заходи процесуального примусу повинні бути застосовані лише відповідно до їх призначення за наявності встановлених законом підстав і з додержанням відповідної правової процедури.

У провадженнях заходи процесуального примусу чітко не визначені, крім визначення (закріплення) прав уповноваженого суб'єкта. Проте встановлення заходів адміністративного примусу щодо присутності особи при розгляді справи, її відповідальності за ненадання об'єктивних даних, пояснення свідків і таке інше було б корисним для об'єктивного розгляду і вирішення адміністративної справи.

У провадженнях з адміністративного судочинства встановлено чотири види заходів процесуального примусу: